

1. Tietojen luovuttamatta jättäminen

Viranomaisen on velvollinen huolehtimaan siitä, että siltä pyydettyjen tietojen saamista ei rajoiteta enempää kuin suojattavan edun vuoksi on tarpeellista. Harkinta salassapidosta on tehtävä asiakirjakohtaisesti, eikä tiettyjä tietoja voida säännönmukaisesti jo ennakolta katsoa salassa pidettäviksi.

Asiakirjapyynnöstä kieltäytymisen syy tulee perustua lakiin. Vaikka kieltäytymisperuste olisikin lain mukainen, se on ilmaistava tietopyytäjälle asiallisesti ja sisällöltään neutraalilla tavalla.

Pyyntöön vastaamisessa tietojen luovuttamatta jättäminen on perusteltava lain mukaisilla salassapitoperusteilla. Asiakirjan toimittamisen yhteydessä on tarvittaessa ilmoitettava syy, miksi asiakirjapyyntö on osittain hylätty. Molemmissa tilanteissa viranomaisen on annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi.

Kieltäytymisperusteen kertominen

Perustelu tietojen luovuttamatta jättämiselle on ilmaistava tietopyytäjälle asiallisesti ja sisällöltään neutraalilla tavalla, vaikka se olisikin lain mukainen. Tietopyytäjälle on lisäksi annettava selkeä tieto mahdollisuudesta saattaa asiakirjapyynnöstä koskeva asia viranomaisen valituskelteisellä päätöksellä ratkaistavaksi. (OKV/1144/1/2014)

Salassapidon ennakointi

Harkinta yksittäisen asiakirjan salassapitamisesta perustuu siitä ilmenevien tietojen salassapidettävyyteen, eikä viranomaisen voi tehdä julkisuusharkintaa etukäteen ennen kuin asiakirjan sisältö on sen tiedossa. Tapauksessa viranhaltija oli tehnyt ratkaisun tietojen luovuttamisesta ennen kuin ne olivat hänen käytettävissään ja ennen kuin hänellä oli ollut tietoa asiakirjan sisällöstä. Viranomaisella oli myös ollut epätietoisuutta asiakirjan salassapidon perusteesta eikä sille tehtyä asiakirjapyynnöstä käsitelty julkisuuslain edellyttämällä tavalla. Asiakirjan "ennakkotilaus" on sinänsä mahdollinen. Tällöin julkisuuslain 14 §:n 4 momentin mukainen käsittelyaika on laskettava siitä, kun viranomaisen on vastaanottanut pyydetyn asiakirjan. (OKV/226/1/2015)

Tietojen osittainen luovuttaminen

Viranomaisen on annettava tietopyytäjälle perusteltu muutoksenhakuelpoinen päätös myös silloin, kun pyydettyä asiakirjaa ei anneta tai jos asiakirjapyyntö on osittain hylätty. Tapauksessa valtioneuvoston kanslia oli antanut pyydetyn asiakirjan melko laajasti mustattuna. Asiakirjan toimittamisen yhteydessä viranomaisen ei kuitenkaan ollut ilmoittanut syytä, miksi asiakirjapyyntö oli osittain hylätty eikä antanut tietoa siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi. (OKV/2177/1/2014)

Kaikilta osin vastaaminen

Viranomaisen on vastattava kaikilta osin saamaansa asiakirjapyyntöön. Tapauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä oli vastannut kantelijan lähettämään ensimmäiseen asiakirjapyyntöön toimittamalla tälle vain osan pyydetystä tiedoista. (OKV/1668/1/2015)

Eduskunnan oikeusasiamies

Myös eduskunnan oikeusasiamies on tehnyt useita ratkaisuja tietojen luovuttamatta jättämisestä. Usein kysymys on ollut siitä, että viranomaisen ei ole luovuttanut julkisiksi todettuja asiakirjoja tai julkisia tietoja oli luovutettu vain osittain. Tietopyytäjän kannalta on erityisen ongelmallista, jos tietojen salassapitoa ei oltu perusteltu lainkaan (4125/2017) tai jos viranomaisen ei ollut vastannut saamiinsa tiedusteluihin eikä antanut pyydetystä asiakirjasta lisätietoja (3808/2017).

Yhdessä tapauksessa (3808/2017) viranomaisen oli määritellyt pyydetyn asiakirjan keskeneräiseksi luonnokseksi, vaikka kyse oli ollut oikeusasiamiehen mukaan kaupungin saamasta raportista, josta oli tullut julkinen sen saavuttua viranomaiselle. Salassapitoa voidaan perustella vain kertomalla pyytäjälle julkisuuslain mukainen salassapitoedellytys ja tarvittaessa myös arvio mahdollisista vahinkoedellytyksistä tietojen luovuttamisessa. Jos tietopyytäjällä ei ole oikeutta kaikkiin pyytämiinsä tietoihin, viranomaisen on tuotava päätöksessään selkeästi esiin, mitkä tiedoista luovutetaan vai osittain ja perusteltava, miksi osaa tiedoista ei luovuteta (3411/2010). Vastaavasti jos viranomaisen määrittelee pyydetty tiedot julkisuuslain ulkopuolisiksi, ratkaisulle on oltava pätevät perusteet. Tapauksessa (4169/2010) toimeentulotuen soveltamisohjeet voivat oikeusasiamiehen mukaan vaikuttaa kuntalaisten elämään ja niiden luovuttamisessa on sovellettava julkisuuslakia. Viranomaisen esittämät salassapitoperusteet voivat olla myös liian laajat. Tapauksessa (1254/2012) oikeusasiamies ei nähnyt, että tenttikysymysten luovuttaminen vaarantaisi kurssin järjestämistä.

Ongelmia oli aiheutunut myös pyydettyjen tietojen etsimisestä. Tapauksessa, jossa tietopyytjä ei ollut osannut nimetä oikein tarvitsemaansa asiakirjaa ja pyysi sitä väärällä nimellä, viranomaisen olisi pitänyt avustaa pyynnön yksilöimisessä (259/2018). Vastaavasti tietojen seulomisvaikeudet tietojärjestelmästä olisi voitu välttää sillä, että tietoja olisi jo alunperin kirjattu järjestelmään oikein (3411/2010).

Tietojen saamista on vaikeuttanut myös viranomaisen vaatimus pyynnön tekemiseksi lomakepohjalla (3411/2018). Tapauksessa tietopyytjä oli erehtynyt käyttämään viranomaisen mielestä virheellistä lomaketta. Oikeusasiamiehen mukaan lomakkeen muoto ei olisi kuitenkaan saanut vaikuttaa asian käsittelyyn, vaan merkitystä tietopyyntöön vastaamiseen voi olla vain pyydettyjen tietojen sisällöllä ja tietopyytäjän esittämällä tarkoituksella.

Myöskään tietopyytäjän pyyntönsä yhteydessä esittämät näkemykset eivät voi olla lainmukainen peruste lisäselvityksille tai tietojen luovuttamatta jättämiselle (4311/2017).

Selkeästi julkisuuslain vastaiseksi viranomaisen tulkinnaiksi oikeusasiamies näki viranomaisen tekemää päästöstä koskeneiden tietojen luovuttamatta jättämisen vasta asian tultua lainvoimaiseksi (321/2013).

Viranomaisen ei ollut kaikissa ongelmatapauksissa pystynyt vetoamaan julkisuuslakiin tai sen sisältöihin. Diaaritietojen luovuttamatta jättämistä oli perusteltu "avoimena tietopyyntönä", jonka kohdalla olisi noudatettava erillistä viranomaisen ohjeistusta (1437/2016). Oikeusasiamiehen mukaan avoin tietopyyntö on kuitenkin konstruktio ja käsite, jota ei ole määritelty julkisuuslaissa eikä sitä näin ollen voida soveltaa tietopyyntöihin vastaamisessa.